

Grave en Ravenstein

Fietsen langs de Zuiderwaterlinie

In Noordoost-Brabant slingert de Maas langs drie vestingstadjes: Grave, Ravenstein en Megen. Klinkerstraatjes hebben ze allemaal, maar verder zijn ze vooral heel verschillend. En de vele katholieke kerken en kloosters? Een deel van het gebied viel lange tijd onder Duitse vorstendommen waar godsdienstvrijheid heerste. Daarom zochten katholieke geestelijken hier hun toevlucht.

Zuiderwaterlinie

Door de eeuwen heen is Nederland vaak bedreigd vanuit het zuiden. Eerst waren het de Spanjaarden, later vooral de Fransen en de Belgen die onze zuidgrens bedreigden. Tijdens de verschillende oorlogen bleek water een machtig wapen: zet een strook land onder water en een leger kan geen kant meer op. Zo ontstonden in heel Brabant permanente waterlinies die bij oorlogsdreiging in paraatheid werden gebracht. Rond 1700 koppelde de vestingbouwer Menno van Coehoorn alle bestaande waterlinies aan elkaar tot één geheel: de Zuiderwaterlinie.

Routebeschrijving

Start in Ravenstein aan de Maasdijk, ter hoogte van de haven en de parkeerplaats. Volg de dijk richting 18 (hou de Maas aan je rechterhand).

1 Rechts stroomt de Maas, links komt Ravenstein in beeld. Een **rondeel**, een halfronde massieve muur, bewaakt het rivierfront van het vestingstadje. In 1997 zijn twee van zulke rondelen in de dijk gevonden en daarna gedeeltelijk hersteld.

Ze verwijzen naar de lange geschiedenis van Ravenstein. Die begon toen Walraven van Valkenburg in 1360 aan de Maas een kasteel liet bouwen. Hiervandaan wilde hij tol heffen op de rivier – in de middeleeuwen een zeer lucratieve bezigheid. Het bijbehorende stadje kreeg al snel muren en later bastions en wallen. Bijzonder is dat het Land van Ravenstein tot aan de komst van de Fransen in 1794 in handen was van Duitse vorstendommen, met hun eigen wetten en regels. Holland en Brabant hadden hier dus niets te vertellen. Pas in 1814 werd het gebied officieel onderdeel van het Koninkrijk der Nederlanden.

2 Even voorbij het rondeel kun je links via de **Maaspoort** (1521-1522) het stadje in. Het plaatje is prachtig: kinderkopjes, eeuwenoude

gevels, een stadspomp, een gerenoveerd weeshuis, een stellingmolen en in het midden daarvan een klein, maar zeer sfeervol stadspleintje. De Sint-Luciakerk achter het plein werd in 1735 gebouwd en kreeg een uitbundig interieur in Duitse barokstijl. Na de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648), ook bekend als de Opstand, werd Nederland officieel protestant, maar dat gold niet voor het zelfstandige Land van Ravenstein. Hier mochten katholieken gewoon in het openbaar hun geloof belijden. Wel moest Ravenstein toestaan dat er vanaf 1621 een Staats garnizoen in het stadje was gelegerd. Speciaal voor deze protestantse soldaten werd in 1641 de Garnizoenskerk gebouwd. Je komt er door aan de linkerkant van het plein de smalle Servetstraat te volgen.

Terras aan de Maasdijk bij Ravenstein: start- en eindpunt van deze route

Het is heerlijk fietsen over de slingerende dijk langs de Maas

3 Terug op de Maasdijk kun je bij knooppunt 18 nogmaals het stadje in via de Van Coothweg. Links ligt het terrein van het in 1816 gesloopte kasteel. Alleen de rond 1360 gebouwde Kasteelsepoort is nog te zien aan de Kasteelseplaats; later is er een woonhuis over de poort gebouwd. Fiets dan door tot het einde van de Van Coothweg. Hier vond professor Van Mourik in zijn achtertuin resten van muren en een oude gang. Eerst dachten deskundigen dat het ging om een bastion uit 1621 – niet bijzonder genoeg om extra onderzoek te doen. Maar de professor was vasthoudend en ontdekte dat onder dat bastion een nog ouder bolwerk uit 1509

schuilging, compleet met geschutselders, stenen ruimten en twee kazematten. Van Mourik noemde de vondst naar de landheer uit die periode: het **Philips van Kleefbolwerck**. Een van de geschutselders is te zien vanaf het wandelpad. Een informatiebord illustreert hoe de vorm van het bolwerk destijds was.

Fiets naar 41 14 3 en 35.

4 In 1386 werd Megen versterkt met muren, torens en vier stadspoorten. Daarvan is alleen de **Gevangentoren** overgebleven. Samen met een toren aan de andere kant van de weg vormde deze toren de Gevangenpoort. Hier wachtten

gevangenen op hun veroordeling of zelfs op hun executie door middel van 'het Sweert' of 'het Koord'. Voor kleinere vergrijpen lagen duimschroeven en een geselpaal klaar. De inwoners van Megen bewaakten de gevangenen en zorgden ervoor dat ze niet verhongerden – tegen betaling uiteraard. Als je in de gevangenis zat, sprak men in Megen over 'op de poort zitten'. Dat verklaart de naam van het restaurant direct achter de toren, dat binnen op toepasselijke wijze is gedecoreerd. De cel is een herinnering aan Reinier Biedijckx die het langst op de poort zat: van 1788 tot 1794. Het tafereeltje onder de glasplaat verwijst naar

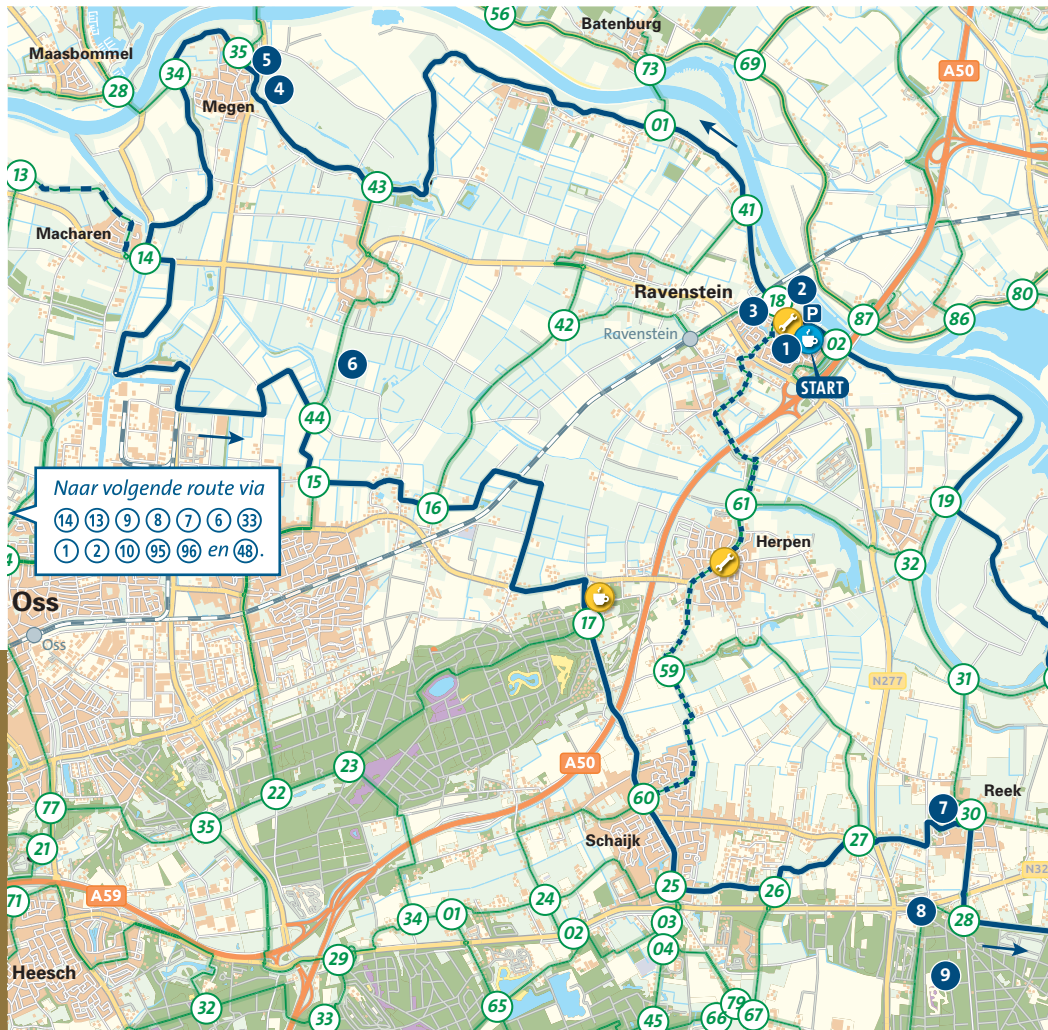
de beruchte Bende van Oss, waarvan verschillende leden begin vorige eeuw in de toren werden vastgehouden.

5 Achter de toren wacht een bijna dorps vestingstadje: sereen, sober, stil. **Megen** was lange tijd een zelfstandig graafschap. De bekendste graaf, Karel van Brimeu (1547-1572), kreeg een eigen standbeeld op het

pleintje bij het voormalige stadhuis. Na de Tachtigjarige Oorlog groeide Megen, net als Ravenstein, uit tot een katholieke enclave. Geestelijken die elders uit Brabant werden verdreven, stichtten twee kloosters in Megen. In de Kloosterstraat (voorbij de toren rechtsaf) staat het Franciscanenklooster, met daarbij een fraaie kerk en een ommuurde tuin. De deur

naast de kloosterkerk leidt naar de kapel van broeder Everardus, ook bekend als het 'heilig bruurke'. Na zijn dood in 1950 bleven zoveel mensen hem om hulp en advies vragen, dat hij een eigen grafkapel kreeg. De muren van Everardus zijn wijd genoeg om een verzoekbriefje in te stoppen.

Fiets naar 34 14 en 44.

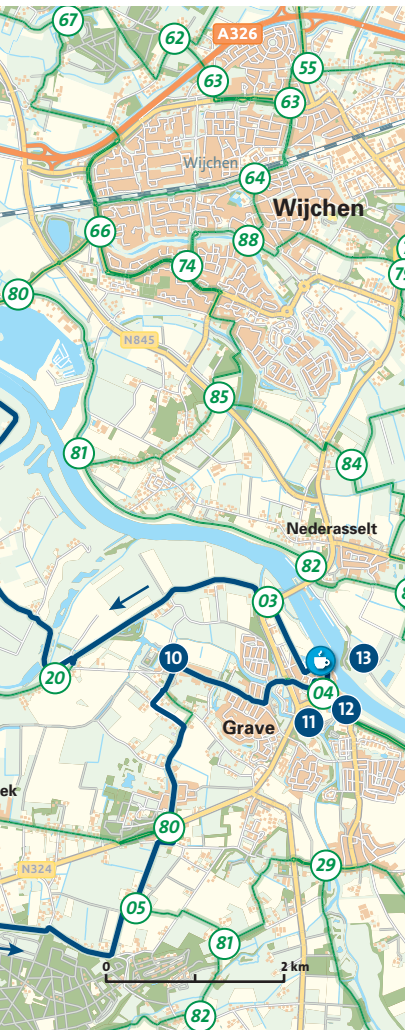
6 Voorbij Megen verandert het decor. Vanaf nu geen slingerende rivierdijken meer, maar een vlak en leeg landschap. Je fietst door een oude rivierarm van de Maas, die lange tijd bekendstond als de **Beerse Overlaat**. Als in de winter het rivierwater gevaarlijk hoog stond, liet men het water vanaf Beers (ten zuidoosten van Grave) over de dijk stromen. Zo ontstond een nieuwe, tijdelijke

rivier die helemaal tot aan 's-Hertogenbosch reikte. 'De Maas is om', zei men dan. Boeren werden gewaarschuwd door het afschieten van kanonnen bij Grave. Dan hadden ze net genoeg tijd om hun vee te verplaatsen. Omdat het water vrij moest kunnen stromen, werden obstakels zoveel mogelijk verwijderd. Dorpjes beschermden zich met ringdijken, maar lagen wel wekenlang geïsoleerd. Ook bij oorlogsdreiging kon de Beerse Overlaat worden geïnundeerd. Zonder veel extra investeringen ontstond zo een robuuste waterlinie. In 1922 werd besloten dat de Beerse Overlaat uit militair oogpunt niet meer nodig was. Toch duurde het nog tot 1942 voordat de overlaat definitief werd gesloten.

Fiets naar **15** **16** **17** **60** **25**
26 **27** **30** *en* **28**.

7 Op de gevel van het ontmoetingscentrum het **Wapen van Reek** vind je rechts het gemeentewapen. De letters RRR staan voor *Reek Religione Regi*, Reek voor godsdienst en vorst. Het verwijst naar 1814, toen vestingstad Grave in Franse handen was en Franse troepen regelmatig plundertochten door de omgeving hielden. Om zich te verdedigen mobiliseerde Reek 500 man voor een landstorm. Deze heldhaftige burgerwachten wisten, samen met het nationale leger, verdere Franse uitvallen te stoppen.

8 Vanaf de rotonde ten zuiden van Reek gaat de N324 rechts naar een molen. Tot 1831 stond hier een houten

Lengte
54 km

Routeverkorting

Je kunt de route opdelen in lussen van 35 km (noord) en 37,5 km (zuid). Fiets dan tussen Schaijk en Ravenstein van **60** naar **59** **61** en **18**.

Start

De route start in Ravenstein bij de Maasdijk. Parkeren kan aan de Loswal bij de haven.

Markering

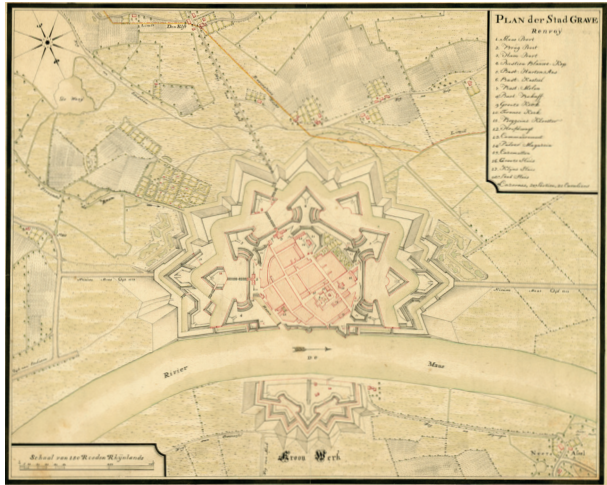
De route volgt het netwerk van fietsknooppunten.

Vijf fietsroutes

Langs de Zuiderwaterlinie zijn vijf fietsroutes uitgezet. Via een verbindingsroute kun je van de ene naar de andere route fietsen. De knooppunten van de verbindingsroutes staan op de kaart vermeld. Zie ook www.anwb.nl en www.zuiderwaterlinie.nl.

Menno van Coehoorn

De Fries Menno baron van Coehoorn (1641-1704) begon zijn militaire loopbaan bij de infanterie. Daarna ontwikkelde hij zich tot militair strateeg en vestingbouwer. Hij moderniseerde en versterkte verschillende vestingsteden, waaronder Bergen op Zoom, Breda en Grave. Eind 17e eeuw kreeg hij de opdracht een innovatieve en goedkope verdedigingsstrategie voor de zuidflank van Holland te ontwerpen. Dat werd de Zuiderwaterlinie: een aaneengesloten linie van vestingsteden, met daartussen forten en laaggelegen gebieden die bij oorlogsdreiging snel onder water konden worden gezet. Van Coehoorn stierf in 1704, maar zijn idee hield stand tot diep in de 19e eeuw.

De vestingstad Grave rond 1750, met aan de overkant van de Maas het door Coehoorn ontworpen kroonwerk

standermolen, eigendom van de Heren van Ravenstein. Op 9 augustus 1639 sloeg Frederik Hendrik hier zijn tenten op toen hij met een leger onderweg was naar Duitsland. Kaartenmaker Balthasar Floriszoon van Berkenrode was mee op veldtocht en maakte een overzichtskaartje van het **kampement van Frederik Hendrik**. Zijn schetsboek werd pas in 1971 ontdekt en ligt nu in het British Museum in Londen. Daardoor weten we dat de tenten van Frederik Hendrik en zijn gevolg aan de oostkant van de molen stonden. De artillerie was gelegerd op de Reekse Heide.

9 Ook uit de tijd van keizer Napoleon (1806-1813) zijn sporen in het landschap achtergebleven. Bij de

Mineursberg oefenden de mineurs, specialisten in het gebruik van explosieven en het graven van ondergrondse gangen. Al in de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) waren de mineurs zeer belangrijk bij belegeringen. Ze groeven gangen naar de verdedigingswerken en bliezen deze op. Een deel van de oefenberg is nog altijd te zien. Je komt er door bij (28) rechtdoor de Corridorweg te volgen en bij de eerste parkeerplaats rechts het bos in te gaan. Oplettende wandelaars ontdekken hier bovendien oude verdedigingswallen. Ze dateren van het beleg van Grave (1674), toen troepen van Willem III probeerden de Grave te heroveren op de Fransen. Vier maanden lang bestookten de belegeraars de stad.

Fiets van (28) *naar* (5) (80) *en* (4).

10 **Velp** behoorde tot 1794 bij het Land van Ravenstein. Dat betekende dat ook hier godsdienstvrijheid heerste. Veel katholieken uit Grave, dat in 1601 in Staatse – en dus protestantse – handen was gevallen, gingen hier in de Vincentiuskerk naar de mis. Nu wordt dit sfeervolle kerkje gebruikt als expositieruimte voor kunst. Vlak achter het kerkje gaat links een weg naar het Kapucijnenklooster Emmaus. Na de val van 's-Hertogenbosch in 1629 vestigden de kapucijnen zich in 1645 in dit klooster. Het massieve gebouw rechtsachter het kerkje staat bekend als het Kasteelklooster: ooit een kasteel, van 1860 tot 1990 thuis van de 'rooi nonnekens'.

11 Van de stadspoorten van Grave is alleen de **Hampoort** overgebleven. Je moet er wel even voor omrijden: ga aan

het begin van het oude centrum rechtdoor de Klinkerstraat in en sla verderop rechts de Hamstraat in. Aan het einde doemt dan de opmerkelijk grote en statige poort op. Hij dateert van 1688, toen de stad nieuwe vestingwerken kreeg. In de poortruimtes was genoeg plaats voor twee bataljons voetvolk. De vleugels van de poort bieden nu onderdak aan het Graafs Museum (wo.-zo. 13-17 uur): archeologische vondsten, tekeningen en andere schatten vertellen er de geschiedenis van Grave.

12 De vestingstad **Grave** is talrijke keren belegerd. En verwoest. In de middeleeuwen waren het de hertogen van Brabant en Gelre die vochten om het stadje, later waren het Spaanse, Franse en Staatse troepen. Soms waren er vijf keer zoveel soldaten als inwoners. Maar telkens weer wist Grave op te krabbelen, waardoor het historische centrum er nog

altijd prachtig bijligt. Let op het strafpaard voor de kerk: soldaten die wat mispeuterd hadden, moesten enige tijd op de scherpe rand van het paard zitten, soms met zandzakjes aan hun voeten.

Fiets naar (3).

13 Aan de rivierzijde herinneren stadsmuren, kanonnen en de herbouwde Maaspoort aan de vestingwerken. Na elk beleg werd de stadsverdediging weer versterkt. Eind 17e eeuw was het Menno van Coehoorn (zie kader blz. 6) die een nieuw ontwerp voor de vestingwerken maakte. Daarbij hoorde ook het **Kroonwerk Coehoorn** aan de andere kant van de rivier: een zigzaggende aarden wal, met aan de buitenkant een gracht. Veel is er niet van over: struiken markeren de contouren van het vestingwerk.

Fiets naar (20) (19) (2) *en richting* (18).

ANWB Gastvrij punten

Restaurant 't Veerhuis
Maasdijk 33
5371 PE Ravenstein

Café de Gouden Leeuw
Markt 16
5361 GH Grave

ANWB Gastvrij Plus punten

De Kriekeput
Schaykseweg 3
5373 KL Herpen

ANWB Fietsenwinkel

De Fietsmaker
Kolonel Wilsstraat 12
5371 AG Ravenstein

H.J. Kuijpers
Brabantstraat 1
5373 AR Herpen

Informatie

Kijk voor nog veel meer informatie over de Zuiderwaterlinie op www.zuiderwaterlinie.nl.

Gastvrij welkom onder de Gevangentoren in Megen

© 2018 ANWB B.V., Den Haag

Productie: ANWB (Marieke Haafkens), projectbureau Zuiderwaterlinie;

Tekst: Zuiderwaterlinie, Harry Bunk;

Opmaak: Harry Bunk

Cartografie: Landkaartje, Winifred Broeder;

Beeld: Zuiderwaterlinie, Lieske Meima.

Deze route werd met de meeste zorg samengesteld. De juistheid van de gegevens is aan veranderingen onderhevig. Indien de informatie onjuistheden blijkt te bevatten, kan de uitgever daarvoor geen aansprakelijkheid aanvaarden.

ZUIDERWATERLINIE
NOORD-BRABANT

